

ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου

Η νέα παλαιά τάξη πραγμάτων

Εχει κυλήσει αρκετό νερό στο αυλάκι των διεθνών σχέσεων από τότε που ο Σάμιουελ Χάντιγκτον περιέγραφε τις ΗΠΑ ως «μοναχική υπερδύναμη» («Lonely Superpower», 1999). Ο διεθνής ανταγωνισμός δεν θα άφηνε την Ουάσιγκτον μόνη για καιρό. Συνέβαλε και η ίδια στην κατασπάταλη δυνάμεων, οίγουρη ότι ο αμερικανός πρόεδρος ήταν αδιαφιλονίκητος «πλανητάρχης»: προσπαθώντας να διαχύσει παντού στον κόσμο τη δημοκρατία, ακόμα και βίαια, και να εκπαιδεύσει τη διεθνή τρομοκρατία. Στο μεταξύ, αναδύθηκαν όχι δύο, αλλά τρεις υπερδυνάμεις που διεκδικούν, εν είδει «διευθυντηρίου», να ορίσουν τις τύχες του κόσμου: οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Κίνα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν περιλαμβάνεται σε αυτές. Δεν είναι υπερδύναμη. Της λείπουν οι πρώτες ύλες, η στρατιωτική-πυρηνική ισχύς, η καινοτομία. Ομως, ακόμη και αν η ΕΕ αποκτούσε τα πιο προηγμένα όπλα, λόγω έλλειψης αμοιβαίας εμπιστοσύνης και ενός *primus inter pares* δεν θα μπορούσαν να συμφωνήσουν οι 27 ούτε καν στον προσδιορισμό της απειλής, πολλώ δε μάλλον στην αντιμετώπισή της. Τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη που ξεκίνησαν την ευρωπαϊκή ενοποίηση δεν πάσχουν μόνον από μειωμένη στρατηγική ικανότητα. Είναι και ανεπιθύμητα για επίλυση διαφορών, π.χ., στη Μέση Ανατολή, λόγω της ζωντανής μνήμης της αποικιοκρατίας.

Οι τρεις υπερδυνάμεις διορθώνουν βραχυπρόθεσμα τις γεωπολιτικές ισορροπίες μεταξύ τους (Ρωσία στην Ουκρανία, ΗΠΑ στο Ιράν, Κίνα στην Ταϊβάν). Δεν διαπιστώνεται, όμως, μια νέα τάξη πραγμάτων όπως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, παρότι περιφερειακά πεθαίνουν εκατομμύρια άνθρωποι. Δημιουργείται ανακατανομή ισχύος μεταξύ των ισχυρότερων μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Τα κράτη αυτά γνωρίζουν πώς να συνυπάρχουν ανταγωνιζόμενα και δεν τα συμφέρει η ριζική αλλαγή του διεθνούς πλαισίου.

Αντίθετα, προάγουν τη συνεργασία τουλάχιστον για τα μεγάλα θέματα του

πλανήτη: π.χ., αποτροπή αλλαγής της περιφερειακής ισορροπίας στη Μέση Ανατολή, που θα προκαλούσε η απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Ιράν, αναγνώριση ζωτικών συμφερόντων της Ρωσίας στην Ουκρανία και της Κίνας στην Ταϊβάν, μάζεμα «ουρών» της αποικιοκρατίας (π.χ., Λίβανος), τεχνητή νομοσύνη.

Και η δημοκρατία; Γιατί μας απασχολεί στην ΕΕ, που παραμένει ζωτικό μέρος της «Δύσης», όπου ηγεμονεύουν οι ΗΠΑ.

Από τις τρεις υπερδυνάμεις, μόνο η μία είναι δημοκρατία, οι ΗΠΑ. Αδιατάρακτη τα τελευταία 250 χρόνια. Εκεί ο λαός μπορεί να αλλάζει τους ηγέτες του με ειρηνικό τρόπο σε τακτά χρονικά διαστήματα. Είναι ζωτικής σημασίας η συνέχιση της συμμαχίας με τις ΗΠΑ για πολλούς λόγους. Η δύσκολα κερδισμένη δημοκρατία στην ΕΕ συνιστά έναν από αυτούς.

Και επειδή η δημοκρατία είναι εφικτή μόνον όταν στηρίζεται σε τεράστιες μεσαίες τάξεις, το «κράτος» και η λογοδοσία του επανέρχεται ως οικονομικός μοχλός να διορθώσει ανισορροπίες της αγοράς. Συμβαίνει ήδη στις ΗΠΑ, με το MAGA – ίσως το ονοματίσει αλλιώς ο επόμενος πρόεδρος: αντιμεταναστευτική πολιτική, περισσότερες δουλειές στους Αμερικανούς, δασμοί στο εξωτερικό. Το μοντέλο έρχεται σιγά-σιγά – όπως συνήθως – στην Ευρώπη. Σε χώρες που διαθέτουν στιβαρή δημόσια και ιδιωτική διοίκηση, αναμένεται να λειτουργήσει αποτελεσματικά.

Πρέπει να ετοιμάζεται και η Ελλάδα, που δεν διακρίνεται για αυτά τα στοιχεία. Αντί να απομυζά πονηρούτοκα ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους, όπου το «κράτος» είναι ταυτόχρονα παντοδύναμος παντεπόπτης όπου θέλει και ανήμπορος νυχτοφύλακας όπου δεν θέλει.

Η προσωρινή ρευστότητα στη διεθνή σκηνή δεν είναι δικαιολογία. Εκτός αν η Ελλάδα θέλει να χάσει και άλλο χρόνο όσο το χάσμα με άλλες χώρες της ΕΕ μεγαλώνει ανησυχητικά σε βάρος της.

Είναι ζωτικής σημασίας η συνέχιση της συμμαχίας με τις ΗΠΑ για πολλούς λόγους

Η κυρία Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου είναι καθηγήτρια Ιστορίας και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς, γενική διευθύντρια του Συμβουλίου Διεθνών Σχέσεων.

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ

Περικλής Σ. Βαλλιάνος

Η αμάθεια του αντιευρωπαϊσμού

Ο πρωτομάχος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού Ιώσηπος Μοισιόδαξ ετόνιζε ότι καταστατική δυσλειτουργία της συλλογικής μας συνείδησης είναι η μανιακή υπεροψία για την ιστορική μας καταγωγή συνδυασμένη με αβυσσαλέα αγνωσία για αυτή την ιστορία μας, ιδίως για τις πολιτιστικές της διαστάσεις. Η παρατήρηση αυτή ισχύει και ευρύτερα. Από τη μια ακκίζόμαστε ότι «εμείς» δώσαμε τα φώτα στην Ευρώπη, από την άλλη ο Νεοέλληνας δεν έχει ποτέ διδαχθεί ευρωπαϊκή ιστορία. Οι μεγάλες μορφές του ευρωπαϊκού πολιτισμού από τον Δάντη μέχρι τον Γκαίτε και η γενεσιουργός άρδευση του λόγου τους από την ελληνική πνευματική κληρονομιά είναι άγνωστη χώρα.

Από το μορφωτικό αυτό σκότος φυτρώνει η γενική αντίληψη ότι η Ευρώπη είναι κάτι το ξένο και απειλητικό «εκεί έξω», καθώς και η συνακόλουθη άγνοια για την ενεργό παρουσία του ελληνισμού στη συλλογική συνείδηση όλων των ευρωπαϊκών λαών. Ο νεοέλληνας επισκέπτης του Αγίου Πέτρου, λ.χ., μένει κατάπληκτος αντικρίζοντας την ελληνική επιγραφή που διατρέχει το ήμισυ του ναού («ΣΥ ΒΟΣΚΕΙΣ ΤΑ ΑΡΝΙΑ, ΣΥ ΠΟΙΜΑΙΝΕΙΣ ΤΑ ΠΡΟΒΑΤΙΑ ΧΡΙΣΤΟΥ»), καθώς και τις μορφές του Ιωάννη Χρυσοστόμου και Αθανασίου Αλεξανδρείας που στηρίζουν, μαζί με τους αγίους Αυγουστίνο και Αμβρόσιο (αγίους και για την Ανατολική Εκκλησία) την Καθέδρα του Αγίου Πέτρου στον μυχό του ναού.

Ομοίως και ως προς τα ελληνικά ονόματα και επιγραφές στις κατακόμβες της Ρώμης. Για κάθε δυτικό χριστιανό και θεολόγο, από τον Ακινάτη και τον Νικόλαο Κουζανό μέχρι τον Τόμας Μορ και τον Ερασμο, είναι συνειδησιακό βίωμα ότι η ελληνική γλώσσα και φιλοσοφία ήταν το εύφορο χώμα όπου ρίζωσε η χριστιανική πίστη και η ελληνική πατερική διδασκαλία ένας από τους «δύο πνεύμονες» της οικουμενικής Εκκλησίας. Εμείς όμως έχουμε μάθει ότι «οι Λατίνοι» είναι οι εχθροί του χριστιανισμού και του ελληνισμού, αγνοώντας φυσικά ότι ένας μέγας ελληνομαθής και ελληνολάτρης Λατίνος, ο Κικέρων, μετακένωσε την ελληνική σοφία

στη Δύση και ζύωσε τις ελληνικές ιδέες με τον ρωμαϊσμό. Από τη μείξη αυτή ξεπήδησε εν καιρώ το Βυζάντιο. Για την παιδεία μας δεν υφίστανται ο Βησσαρίων και ο Πλήθων, αλλά μόνο ο Σχολάριος. Ή – πολύ χειρότερα – ο Λουκάς Νοταράς («προτιμότερο το φακίολι του Τούρκου από την τιάρα του Λατίνου») και ο Δημήτριος Παλαιολόγος, που προσέβλεπαν στον Τούρκο για την προστασία της ορθοδοξίας απέναντι στους «αιρετικούς» της Δύσης. Και, παρεμπιπτόντως, πίσω από την τουρκοφαγική ρητορεία των σημερινών μας «ελληνόψυχων» εχθρών της Ευρώπης κρύβεται πάλι υπόγειος θαυμασμός για τον θρησκευτικά χρωματισμένο και στρατοκρατικό αυταρχισμό του τουρκικού καθεστώτος.

Από τέτοια απαιδευσία φυτρώνει το κοινό αίσθημα ενός *απόλυτου χωρισμού* του ελληνισμού από τη δυτική παράδοση, «ο της εθνικής αμειψίας πόθος» όπως τον ονομάτισε και τον λάτρεψε ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος – με ολέθριες συνέπειες, πνευματικές και πολιτικές. Η παιδεία αντίθετα των ευρωπαϊκών λαών πλέκεται γύρω από μια οικουμενική προοπτική. Η Ιωάννα της Λωρραίνης, ο Ερρίκος Δ' και η Κανόσα, ο Τόμας Μπέκετ και ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος, ο Βάλενσταϊν και ο Ιωάννης Σομπέσκι (παραθέτω τυχαία) είναι φυσιογνωμίες και γεγονότα ενσωματωμένα στην ενιαία πολιτιστική τους μνήμη και επεξεργασμένα από του καθενός τις καλλιτεχνικές παραδόσεις. Ο Μπελίνι συνθέτει τους *Πουριτανούς*, ο Ντονιτσέτι την *Αννα Μπολένα* και τη *Μαρία Στουάρτ*, ο Βέρντι τον *Χορό των Μεταμφιεσμένων* για ένα γεγονός από την ιστορία της Σουηδίας, ο Σίλερ γράφει τον *Ντον Κάρλος* από τον αγώνα των Κάτω Χωρών για ελευθερία, που τον μελοποιεί στη συνέχεια πάλι ο Βέρντι. Και βέβαια ο Ντελακρουά αγκαλιάζει το Μεσολόγγι και τη Χίο σαν δική του πατρίδα, σαν δικό του πάθος. Τίποτε το ανθρώπινο δεν θεωρώ ξένο για εμένα, όπως έλεγε ο Μένανδρος.

Σήμερα που η ενωμένη Ευρώπη προσβάλλεται βίαια από τον Τραμπ και τον Πούτιν, η ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά είναι ό,τι πολυτιμότερο μας έχει απομείνει.

Από το μορφωτικό σκότος φυτρώνει η αντίληψη ότι η Ευρώπη είναι κάτι το ξένο και απειλητικό «εκεί έξω»

Ο κ. Περικλής Σ. Βαλλιάνος είναι ομότιμος καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας, ΕΚΠΑ.